

dr hab. Anna Gaweł, prof. UJ
Uniwersytet Jagielloński

RECENZJA

osiągnięć Pani dr Jolanty Elżbiety Kowalskiej
ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych
w dyscyplinie pedagogika
przygotowana na zlecenie
Komisji Uniwersytetu Łódzkiego do spraw stopni naukowych
w dyscyplinach pedagogika i psychologia

Na wstępie swojej opinii stwierdzam, że przedłożona przez Panią dr Jolantę Elżbietę Kowalską w przedmiotowym postępowaniu dokumentacja odpowiada kryteriom warunkującym nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego określonym w art. 219 ust. 1 pkt 1-3 Ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* z dnia 20 lipca 2018 roku:

- w odniesieniu do art. 219 ust. 1 pkt 2 - Habilitantka wskazała do oceny osiągnięcie naukowe stanowiące w jej opinii znaczny wkład w rozwój dyscypliny pedagogika, jakim jest monografia *Znaczenie edukacyjne projektu „Jestem fair” opartego na idei neoolimpizmu* opublikowana w roku 2020 w Wydawnictwie Uniwersytetu Łódzkiego (ujęty w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. a)
- w odniesieniu do art. 219 ust. 1 pkt 3 – Habilitantka udokumentowała informacje o wykazywaniu się istotną aktywnością naukową realizowaną w więcej niż jednej jednostce naukowej; efektem jej badań prowadzonych we współpracy z ośrodkami naukowymi w Warszawie, Krakowie, Poznaniu, Wrocławiu i Bydgoszczy jest 7 wieloautorskich artykułów naukowych; ponadto w ramach takiej współpracy uczestniczyła w realizacji projektu współfinansowanego ze środków EFS.

Sylwetka naukowo-zawodowa Habilitantki

Pani dr Jolanta Elżbieta Kowalska ukończyła w roku 1995 studia w zakresie pedagogiki ze specjalnością wychowanie fizyczne i zdrowotne na Wydziale Nauk o Wychowaniu Uniwersytetu Łódzkiego, zaś w roku 2005 uzyskała stopień doktora nauk o kulturze fizycznej na Wydziale Wychowania Fizycznego Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie. Promotorem jej pracy doktorskiej (a wcześniej również pracy magisterskiej) była prof. dr hab. Zofia Żukowska. Swoją aktywność zawodową dr Jolanta Kowalska związała z pracą badawczo-dydaktyczną w szkolnictwie wyższym: w latach 1999-2007 była zatrudniona jako asystent (do roku 2006) a następnie adiunkt w Zakładzie Pedagogiki AWF w Warszawie, a od roku 2007

jest adiunktem na Wydziale Nauk o Wychowaniu Uniwersytetu Łódzkiego (początkowo w Pracowni Wychowania Fizycznego i Zdrowotnego a od 01.06.2020 w Centrum Kształcenia Pedagogów Sportu).

W ramach swoich obowiązków dydaktycznych dr Jolanta Kowalska prowadzi zajęcia z zakresu pedagogiki sportu i pedagogiki zdrowia. Wypromowała 116 licencjatów i 114 magistrów. Jest aktywnie zaangażowana w prace organizacyjne na rzecz Wydziału Nauk o Wychowaniu UŁ, za co uzyskała w roku 2011 nagrodę Rektora.

Pani dr Jolanta Kowalska prowadzi aktywną działalność społeczną na rzecz upowszechniania idei olimpizmu i szeroko rozumianej promocji zdrowia jako ekspert w Radzie do spraw Bezpieczeństwa Imprez Sportowych (przy Ministerstwie Sportu i Turystyki a następnie Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji) oraz w ramach współpracy z instytucjami pozarządowymi, instytucjami administracji samorządowej, placówkami oświatowymi i ośrodkami zajęć pozaszkolnych. W działalności tej korzysta ze swoich doświadczeń zawodowych i sportowych czerpiąc z niej zarazem inspiracji do swojego rozwoju naukowego.

Należy szczególnie podkreślić szeroko prowadzoną przez dr Jolantę Kowalską aktywność w zakresie upowszechniania idei fair play. Jako aktywny członek Klubu Fair Play Polskiego Komitetu Olimpijskiego była (i nadal jest) realizatorką wykładów, warsztatów i szkoleń w środowisku nauczycieli, przedstawicieli policji oraz klubów i dziennikarzy sportowych. W roku 2013 otrzymała Dyplom w V Konkursie Akademii Olimpijskiej na prace z zakresu olimpizmu i edukacji olimpijskiej za publikację *Fair play w wychowaniu do kulturalnego odbioru widowiska sportowego (na przykładzie łódzkiego projektu „Jestem fair”)*. Uczestniczyła w pracach kierowanego przez prof. Barbarę Woynarowską zespołu opracowującego program przygotowania nauczycieli wychowania fizycznego do realizacji edukacji zdrowotnej w szkole. Prowadziła też wykłady i zajęcia warsztatowe dla nauczycieli z zakresu edukacji zdrowotnej i olimpijskiej. Jej zaangażowanie w obszarze wychowania przez sport zostało uhonorowane kilkoma odznaczeniami krajowymi (przyznawanymi przez Klub Fair Play PKOl oraz MSW) oraz odznaczeniem międzynarodowym przyznany przez European Fair Play Movement.

Swoją aktywność dydaktyczną, organizacyjną i popularyzującą naukę dr Jolanta Kowalska łączy z pracą naukowo-badawczą. Jej osiągnięcia w tym obszarze zostały uhonorowane w roku 2017 nagrodą indywidualną Rektora UŁ III stopnia za cykl publikacji pt. *Spoleczny kontekst aktywności sportowej osób w różnym wieku*.

Dorobek naukowy dr Jolanty Kowalskiej obejmuje ogółem 88 publikacji, z czego 76 powstało po uzyskaniu stopnia doktora. Liczba cytowań dla całego jej dorobku wynosi wg Publish of Perish 53, w bazie WoS (oraz Scopus) indeksowane są 2 jej publikacje, wg Publish of Perish indeks $h=4$, liczba punktów za publikacje po uzyskaniu stopnia doktora zgodnie z wykazami MNiSW wynosi 508, ponadto jest współautorką artykułu opublikowanego w czasopiśmie posiadającym pięcioletni IF 2.576. Czynn timer uczestniczyła w 30 konferencjach naukowych, w tym w 24 po uzyskaniu stopnia doktora.

W ramach wszczętego postępowania habilitacyjnego dr Jolanta Kowalska wskazała jako osiągnięcie naukowe, o którym mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 Ustawy, monografię *Znaczenie edukacyjne projektu „Jestem fair” opartego na idei neoolimpizmu* opublikowaną w roku 2020 w Wydawnictwie Uniwersytetu Łódzkiego, której recenzentką była dr hab. Danuta Umiastowska, prof. US. Poddając ocenie swoją aktywność naukową wskazała ponadto jedną redakcję pracy zbiorowej, cztery współredakcje prac zbiorowych, autorstwo bądź współautorstwo 28 rozdziałów w pracach zbiorowych oraz 22 artykułów w siedmiu czasopismach. Dorobek ten poddam szczegółowej ocenie rozpoczynając od analizy dorobku obejmującego przedłożone przez Habilitantkę teksty artykułów/rozdziałów dokumentujących jej istotną aktywność naukową.

Ocena osiągnięć naukowych wskazujących na istotną aktywność naukową Habilitantki

Zgodnie z przedłożoną przez dr Jolantę Kowalską dokumentacją, jej istotna aktywność naukowa mieści się w czterech obszarach problemowych. Jeden z nich lokuje w pedagogice zdrowia, zaś trzy pozostałe obszary przyporządkowała pedagogice sportu.

Obszar problemowy związany z pedagogiką zdrowia Habilitantka zatytułowała *Zachowania zdrowotne i aktywność fizyczna osób w różnym wieku w perspektywie edukacyjnej* i zaliczyła do niego 18 publikacji, z których 14 ukazało się po doktoracie. Większość publikacji wydanych po doktoracie ma charakter współautorski (wśród 14 pozycji znajdują się 3 autorskie). Do oceny przekazała 4 artykuły przygotowane we współautorstwie. Trzy z nich są rezultatem badań prowadzonych przez Habilitantkę we współpracy z ośrodkami naukowymi w Warszawie i Krakowie. Dwa teksty *The Structure of Physical Activity in Seniors from Lesser Poland* (2016) oraz *Przyczyny podejmowania aktywności ruchowej przez osoby starsze w województwie małopolskim (na podstawie wyników badań Polsenior)* (2016) zostały opublikowane w czasopismach – w: „IDO MOVEMENT FOR CULTURE. Journal of Marital Arts Anthropology” oraz w: „EXLIBRIS. Biblioteka Gerontologii Społecznej” – zaś jeden (*Bariery w podejmowaniu aktywności ruchowej wśród seniorów Małopolski*, 2017) jako

rozdział w pracy zbiorowej. Teksty te mają charakter empiryczny, a ich współautorzy odwołują się do danych pozyskanych z projektu Polsenior, realizowanego w 2006 roku przez Instytut Biologii Molekularnej i Komórkowej w Warszawie (jako grant MNiSzW), toteż potraktuję je łącznie. Z tekstów artykułów nie wynika, czy do analiz wykorzystano dane surowe (nie ma też ew. informacji o bezpośrednim udziale współautorów artykułów w realizacji projektu); analizy dotyczyły losowo dobranej próby mieszkańców woj. małopolskiego po 65 rż. (157 mężczyzn i 187 kobiet). Zaprezentowane badania zmierzały do określenia rodzajów i częstotliwości podejmowanych przez seniorów form aktywności fizycznej (w tym ze względu na cechy socjodemograficzne respondentów), motywacji do jej podejmowania, barier ograniczających aktywność ruchową seniorów oraz doświadczeń w zakresie tej aktywności w przeszłości. Analizy zostały oparte wyłącznie na statystyce opisowej, w dyskusji uzyskanych wyników nie znajdują odwołań do badań prowadzonych w innych krajach, toteż – jakkolwiek są one niewątpliwie wartościowe z punktu widzenia diagnozy potencjału zdrowotnego osób starszych woj. małopolskim – ich poziom naukowy oceniam jako przeciętny.

Czwarty przekazany do oceny tekst z tego obszaru problemowego to opublikowany w pracy zbiorowej współautorski rozdział pt. *Obraz faktyczny a pożądaný nauczyciela wychowania fizycznego w opinii uczniów wybranych gimnazjów województwa łódzkiego* (2011). Ma on również charakter empiryczny a dotyczy zagadnień związanych ze szkolną edukacją zdrowotną i fizyczną. Na podstawie wyników badań przeprowadzonych na próbie 285 uczniów czterech łódzkich gimnazjów autorki poszukiwały odpowiedzi na pytania dotyczące postrzeganych i poświadczanych przez respondentów cech i kompetencji nauczycieli wychowania fizycznego oraz ich związku z udziałem uczniów w lekcjach wf. Aktualność podjętych tu analiz wiąże się nie tylko z datą publikacji, przypadającą na okres wdrażania ogłoszonej w roku 2009 nowelizacji podstawy programowej kształcenia ogólnego, zgodnie z którą likwidacji uległa ścieżka międzyprzedmiotowa *edukacja prozdrowotna* a realizację zagadnień z zakresu edukacji zdrowotnej ujęto w model rozproszony z dominującą rolą zmodyfikowanego programowo przedmiotu wychowanie fizyczne, ale jest do dnia dzisiejszego stale obecna. Zawarte w tekście teoretyczne wprowadzenie jest objętościowo, a zatem i zakresowo, niezwykle skromne, a zaprezentowane analizy oparto wyłącznie na statystyce opisowej, stąd wartość poznawcza tekstu nie jest wysoka. Szkoda, że autorki, dysponując stosunkowo liczną próbą badawczą, nie podjęły się określenia statystycznego związku między badanymi zmiennymi – z punktu widzenia koncepcji badań, w tym treści 2 i 6 pytania badawczego, pominięcie takiej analizy jest uchybieniem metodologicznym.

Trzy pozostałe obszary problemowe mieszczą się w głównym nurcie badań dr Jolanty Kowalskiej prowadzonych po doktoracie, jakim jest pedagogika sportu. Habilitantka, kierując się kryteriami podziału sportu H. Grabowskiego (1999), dokonała rozróżnienia podejmowanej tematyki na obszar *Widowisko sportowe w perspektywie właściwości wychowawczych*, który mieści się w ramach sportu pasywnego oraz obszary: *Edukacja olimpijska z naczelną zasadą fair play jako wsparcie procesu wychowania dzieci i młodzieży* oraz *Sport w działaniach socjalizacyjnych i w przeciwdziałaniu patologiom społecznym*, które zakwalifikowała do sportu instrumentalnego.

W przywołanym przez dr Jolantę Kowalską wykazie publikacji zaliczonych do obszaru *Edukacja olimpijska z naczelną zasadą fair play jako wsparcie procesu wychowania dzieci i młodzieży* znajduje się 11 publikacji w formie artykułów/rozdziałów w pracach zbiorowych (w tym 3 autorskie), z których 4 poddaje ocenie; w trzech poddanych ocenie publikacjach jest współautorką. Jak podaje, dwa spośród tych tekstów powstały jako rezultat współpracy z ośrodkami naukowymi w Warszawie oraz Poznaniu i Wrocławiu. Dwa teksty mają charakter przeglądowy – autorski artykuł w czasopiśmie „Journal of Education, Health and Sport” pt. *Sport against the threats of the modern world* (2018) oraz współautorski rozdział w pracy zbiorowej pod redakcją Józefa Lipca pt. *Olimpizm polski. Na stulecie Polskiego Komitetu Olimpijskiego* (2019). W pierwszym z nich Habilitantka podejmuje refleksję nad rolą sportu upatrując w nim z jednej strony czynnika ryzyka eskalacji negatywnych zjawisk społecznych, z drugiej zaś narzędzia edukacji, którego wykorzystanie może służyć ograniczaniu ich skali. Przywołuje zagrożenia, jakie współcześnie niesie uprawianie sportu zawodowego oraz uczestnictwo w sportowej widowni. Ten drugi aspekt analizuje w kontekście agresji i przemocy wśród kibiców piłki nożnej, których przyczyny wiąże z komercjalizacją i dehumanizacją sportu oraz czynnikami społeczno-kulturowymi. Na tym tle wskazuje na promowanie zasady *fair play* jako sposobu na opanowanie kryzysu wartości sportu. Tekst został napisany komunikatywnym językiem naukowym a podjęte w nim wątki są poznawczo wartościowe.

Niezwykle interesujący jest współautorski rozdział (M. Czechowski, J. Kowalska) w monografii *Olimpizm polski z tytułowany 100 lat fair play w Polsce. Tradycje – dokonania – perspektywa* (2019), lokujący się na pograniczu filozofii sportu, nauk społecznych i nauk o kulturze fizycznej. Po historycznym spojrzeniu na kształtowanie się i praktyczną implementację Coubertenowskiego ujęcia zasady *fair play* w polskim sporcie, także w wymiarze instytucjonalnym, autorzy dokonują przeglądu obecnych w piśmiennictwie koncepcji opisujących zjawisko *fair play* jako wartości w sporcie, edukacji olimpijskiej i

edukacji w jej szerokim rozumieniu. W tym interdyscyplinarnym przeglądzie teoretycznych stanowisk przywołują nie tylko znakomicie wpisujące się w literaturę *fair play* koncepcje J. Lipca, Z. Ciupak, J. Nowocienia, K. Zuchory, Z. Żukowskiej, S. Wołoszyna, H. Zdebskiej, ale również ujęcia polemiczne (P. Błajet) czy preferujące krytyczne wręcz spojrzenie J. Kosiewicza na znaczenie zasady *fair play* jako istotowo i tożsamościowo nie związanej ze sportem. W dalszej części tekstu autorzy prezentują obszary i metodologię prowadzonych w Polsce badań nad zjawiskiem *fair play*, przywołują też wybrane doniesienia z badań - szkoda, że znajdujemy tu tylko jedno odwołanie do badań zagranicznych – oraz wzmiankują na temat udziału szkoły i instytucji pozaszkolnych w promocji wartości *fair play*. Współautorski charakter tego dobrze napisanego tekstu nie pozwala mi niestety na rzetelną ocenę wkładu naukowego Habilitantki w jego opracowanie.

Wysoką wartość poznawczą niesie ze sobą artykuł *Fair Play in Physical Education and Beyond* przygotowany we współautorstwie dziewięciu osób i opublikowany w czasopiśmie „Sustainability” indeksowanym w uznanych bazach bibliograficznych (WoS, Scopus); tu również nie pozyskałam informacji na temat wkładu Habilitantki w jego opracowanie. Po dobrze skomponowanym wprowadzeniu Autorzy prezentują wyniki badań prowadzonych w latach 2017-2018 na imponującej liczebnie próbie gimnazjalistów, studentów i nauczycieli (ogółem 1394 respondentów), których celem było określenie stopnia rozumienia zasady *fair play* w powiązaniu ze zmiennymi, jakimi były: poziom deklarowanej aktywności sportowej oraz postrzegana rola różnych źródeł (rodzina, szkoła, religia i in.) w ich rozwoju moralnym. W badaniach wykorzystano narzędzia o zadowalających właściwościach psychometrycznych (w tym autorskie), a referowane rezultaty badań zostały wsparte wynikami pakietu odpowiednio dobranych testów statystycznych oraz poddane rzetelnej, przywołującej doniesienia z międzynarodowych badań, dyskusji.

Ujęty przez Habilitantkę w tym cyklu współautorski rozdział *Rozumienie pojęcia faul play przez łódzkich gimnazjalistów* (2016), również o charakterze empirycznym, oparty został na danych uzyskanych w ramach projektu edukacyjnego „Jestem fair”. Na podstawie odpowiedzi respondentów deklarujących się jako kibice bądź nie kibicujących wybranemu klubowi sportowemu autorzy poszukiwali odpowiedzi na pytanie o efektywność działań realizowanych w ramach ww projektu w kontekście opinii na temat przyczyn zachowań *faul play* i osób je podejmujących. Analiza wyników została przeprowadzona w oparciu o statystykę opisową, wyniki zilustrowano w mało czytelnym (w moim odbiorze) układzie tabelarycznym, a wnioski z badań – niestety, bardzo słabo wyeksplikowane w podsumowaniu - wskazują na znikomo znaczący wpływ uczestnictwa w projekcie na opinie uczniów na temat *faul play*.

Podsumowując ocenę przedłożonych przez Habilitantkę publikacji w obszarze problemowym *Edukacja olimpijska z naczelną zasadą fair play jako wsparcie procesu wychowania dzieci i młodzieży* trudno mi określić ją w sposób jednoznaczny. Z czterech przedłożonych tekstów tylko jeden artykuł (przeglądowy), w mojej ocenie na przeciętnym poziomie naukowym, ma charakter autorski. W pozostałych wieloautorskich tekstach, które generalnie prezentują bardzo dobry poziom naukowy, udział dr Jolanty Kowalskiej jest trudny do oszacowania.

Do tzw. sportu instrumentalnego dr Jolanta Kowalska włączyła też obszar problemowy opatrzony tytułem *Sport w działaniach socjalizacyjnych i w przeciwdziałaniu patologiom społecznym*, w ramach którego była zaangażowana w część badawczą realizowanego ze środków EFS projektu „Terapia przez rozwój. Program wspierania sieci placówek dla młodzieży zagrożonej przedwczesnym wypadnięciem z systemu oświaty”. Do oceny wykazała tu trzy pozycje będące pokłosiem tegoż projektu: redakcję monografii zbiorowej *Zapobieganie wykluczeniu z systemu edukacji dzieci i młodzieży nieprzystosowanej społecznie. Perspektywa pedagogiczna* (2014), współredakcję monografii zbiorowej *Preventing exclusion from edycation system of socially maladjusted children and teenagers* (2015) oraz zamieszczony w tej drugiej monografii współautorski rozdział pt. *Confrontational pedagogy as a proposition of new approach to work with socially maladjusted teenagers in educational centres. German experiences* (opublikowany, podobnie jak pozostałe teksty w tej pracy, także w polskiej wersji językowej). W odniesieniu do dwóch pierwszych pozycji moja ocena wydaje się bezprzedmiotowa, bowiem dr Jolanta Kowalska jako redaktorka/współredaktorka tych monografii opublikowała tam autorskie wstępy, których zawartość nie wnosi merytorycznego wkładu w problematykę prac, mają one w zasadzie wyłącznie charakter informacyjny a ich objętość nie przekracza 2,5 strony. Chcę natomiast podkreślić wysoką wartość poznawczą współautorskiego (wraz z B. Adamezyk) tekstu *Confrontational pedagogy as a proposition of new approach to work with socially maladjusted teenagers in educational centres. German experiences* (2015), w którym autorki przybliżają założenia teoretyczne rozwijanej na gruncie niemieckim tzw. pedagogiki konfrontacyjnej jako odpowiedzi na pogłębiające się zjawisko przemocy wśród młodzieży.

Ważnym obszarem problemowym w aktywności badawczej (jak też organizacyjnej) dr Jolanty Kowalskiej, mieszczącym się w zakresie tzw. sportu pasywnego, jest *Widowisko sportowe w perspektywie właściwości wychowawczych*. Zasadniczym punktem odniesienia podejmowanych przedsięwzięć czyni Habilitantka kształtowanie u młodzieży postaw umożliwiających eksponowanie w sposób pozytywny, to jest pozbawiony znamion chuligaństwa i wulgaryzmu, emocji towarzyszących udziałowi w widowiskach sportowych. Jej

aktywność naukowa w tym obszarze jest wyraźnie powiązana z podejmowanymi działaniami organizacyjnymi, w ramach których koordynowała dwa autorskie projekty – w roku 2009 projekt pilotażowy „Jestem fair” i realizowany pod tym samym tytułem od roku 2011 (przez kolejne edycje do roku 2015) projekt „Jestem fair” zainicjowany w związku z przygotowaniem do rozgrywek Euro 2012. Wartym odnotowania jest koordynowanie podczas jego realizacji pobytu studyjnego grupy łódzkich gimnazjalistów w szkole Greig City Academy w Londynie, które zaowocowało m.in. przeprowadzeniem badań na próbie angielskich uczniów i opracowaniem na podstawie ich wyników publikacji w czasopiśmie *Journal of Education, Health and Sport*. Do omawianego obszaru problemowego Habilitantka zaliczyła 3 publikacje opracowane przed doktoratem oraz 16 artykułów/rozdziałów opublikowanych po doktoracie, z których siedem poddaje ocenie. W tym też obszarze mieści się wskazane przez Habilitantkę główne osiągnięcie naukowe (monografia pt. *Znaczenie edukacyjne projektu „Jestem fair” opartego na idei neoolimpizmu*), w którym można zidentyfikować szereg odniesień do tychże tekstów (niestety, bez stosowania odnośników tekstowych do swoich artykułów).

Dwa poddane ocenie teksty mają charakter przeglądowy: współautorski artykuł *Resocializing values of sport* (2018) oraz artykuł autorski *Prevention of hooligan behavior at football stadiums* (2019). W pierwszym z nich zostało podjęte m.in. ważne z pedagogicznego punktu widzenia zagadnienie edukacji przez sport w kontekście oddziaływań resocjalizacyjnych i zapobiegania agresji. Podkreślane tu jest znaczenie działań ukierunkowanych na kształtowanie umiejętności życiowych, kompetencji społecznych, wzmacnianie pozytywnych cech osobowości i promowanie zdrowego stylu życia; autorzy odwołują się też do założeń koncepcji twórczej resocjalizacji. Drugi tekst (autorski) poświęcony został prezentacji problematyki zapobiegania chuligaństwu stadionowemu wraz z odwołaniem do opracowanych w tym zakresie rekomendacji Rady Europy i funkcjonującej w Polsce Rady do spraw Bezpieczeństwa Imprez Sportowych. Autorka lokuje teoretyczne podstawy prewencji w modelu dynamicznego rozwoju psychospołecznego jednostki oraz koncepcji przetwarzania informacji społecznych a jej wymiar praktyczny wiąże z wykorzystywaniem metody projektu.

Pozostałe ujęte w tym obszarze problemowym artykuły/rozdziały mają charakter empiryczny. W dwóch z nich, opublikowanych jako rozdziały w pracach zbiorowych, przedstawiona została część wyników badań prowadzonych i opracowanych w ramach pilotażowej wersji projektu „Jestem fair”, ukierunkowanych na określenie efektywności zabiegów wychowawczo-dydaktycznych szkoły w zakresie kształtowania postaw młodzieży wobec zasady fair play w sporcie i w życiu codziennym. Ciekawie przedstawiają się wyniki badań przeprowadzonych w ramach właściwej już wersji tego projektu na próbie uczniów szkoły Greig City Academy,

opublikowane w autorskim artykule *Fair play i foul play w świadomości uczniów Greig City Academy w Londynie* (2015); artykuł ten ma jednak niewielką wartość poznawczą, bowiem – jak sędzę - ze względu na niewielką liczebność próby (42 respondentów) zebrane dane nie zostały zestawione z wynikami badań wśród polskich uczniów.

W mojej opinii na uwagę zasługuje współautorski artykuł *Life Satisfaction of Polish football fans* (2018). Podjęty w prezentowanych tu badaniach problem został dobrze naświetlony w warstwie teoretycznej i poddany analizom w oparciu o dane uzyskane na próbie 775 respondentów, dobrze przemyślaną metodologię (w ramach której zastosowane zostało wystandaryzowane narzędzie badawcze SWLS - *The Satisfaction with Life Scale* w adaptacji Z. Juczyńskiego) i prawidłowo wykorzystaną statystykę. Badania te pokazały, że satysfakcja z życia badanych kibiców piłki nożnej utrzymuje się na średnim i wysokim poziomie i nie różnicuje jej przynależność do rodzaju kibicowskiej subkultury.

Moje wątpliwości budzi koncepcja metodologiczna interesujących skądinąd badań zreferowanych przez współautorów (w tym Jolantę Kowalską) artykułu *Agresywne zachowania kibiców piłki nożnej - próba poznania zjawiska w kontekście działań profilaktycznych szkoły* (2019). Zostały tu postawione trzy pytania badawcze: o częstotliwość zachowań agresywnych, częstotliwość udziału w „ustawkach” oraz częstotliwość udziału w spontanicznych walkach przed meczem, w jego trakcie i po nim – pytanie drugie i trzecie to pytania o zmienne (por. s. 117), które zostały następnie zoperacjonalizowane w tabelach 1 i 2, jednak w kolumnie „zmienna” zamieszczono (w moim rozumieniu tego zabiegu) wskaźniki zachowań agresywnych jako zmiennej. Zaproponowana tu koncepcja jest z metodologicznego punktu widzenia nie tylko niepoprawna ale również niezrozumiała.

Do publikacji z obszaru tzw. sportu pasywnego Habilitantka zaliczyła ponadto współredakcję trzech prac zbiorowych będących pokłosiem dwóch konferencji naukowych poświęconych aspektom edukacyjnym oraz społecznym uwarunkowaniom aktywności fizycznej i zdrowotnej osób w różnym wieku.

Uzupełniając ocenę merytoryczną przedłożonych przez dr Jolantę Kowalską tekstów chcę na koniec zwrócić uwagę na pozycję naukową czasopism, w których zostały opublikowane jej autorskie/współautorskie artykuły. Cztery czasopisma znajdują się w obiegu międzynarodowym, przy czym jedno z nich, *Sustainability* (indeksowane m.in. w bazach WoS i Scopus; posiadające 5-letni IF 2,798), w którym opublikowano artykuł z współautorstwem Habilitantki, nie jest wydawane w Polsce. Dość zastanawiający jest wybór pozostałych czasopism, który oceniam zdecydowanie krytycznie. Okazuje się bowiem, że aż 11 spośród wszystkich 22 przedłożonych do oceny artykułów zostało opublikowanych w wydawanym w

Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu czasopiśmie *Journal of Education, Health and Sport* - w tym aż 5 w jednym tylko, 2018 roku, zaś 5 artykułów ukazało się w czasopiśmie *Aktywność ruchowa ludzi w różnym wieku* wydawanym w Uniwersytecie Szczecińskim. Nie kwestionując w żadnej mierze poziomu naukowego tych czasopism uważam, że dobór tak skromnej listy tytułów dowodzi słabej rozpoznawalności dr Jolanty Kowalskiej w środowisku pedagogicznym.

Ocena osiągnięcia naukowego, o którym mowa w art. 219 ust. 1 pkt 2 Ustawy

Monografia dr Jolanty Kowalskiej pt. *Znaczenie edukacyjne projektu „Jestem fair” opartego na idei neoolimpizmu* (2020) zawiera rekonstrukcję kierowanego przez nią w latach 2011-2015 projektu edukacyjnego oraz prezentację projektu badawczego opartego na danych pozyskanych z tegoż projektu edukacyjnego. Monografia obejmuje wstęp, trzy rozdziały (rozdział teoretyczny pt. *Teoretyczne przesłanki projektu edukacyjnego*, rozdział metodologiczny oraz rozdział *Ocena skuteczności działań edukacyjnych podjętych w ramach projektu „Jestem fair” – wyniki badań własnych* wraz z dyskusją i podsumowaniem wyników oraz implikacjami i rekomendacjami dla praktyki pedagogicznej), zakończenie, bibliografię, spis tabel, spis rycin oraz sześć załączników; została zawarta na 296 stronach, w tym 80 stron zajmują załączniki.

W rozdziale teoretycznym Habilitantka przekonuje, że sport może stanowić cenne narzędzie edukacyjne, którego wykorzystanie w pracy z młodzieżą w okresie adolescencji pełni nie tylko ważne funkcje rozwojowe i stwarza szanse na formowanie u młodych ludzi opartego na klasycznej triadzie systemu wartości, ale służy również kształtowaniu u nich postawy odpowiedzialnego odbiorcy widowisk sportowych i wpisuje się w działania profilaktyczne ukierunkowane na zapobieganie zjawiskom agresji i przemocy na stadionach sportowych i w życiu codziennym. Swój wywód rozpoczyna podrozdziałem *Wartości i ich rola w edukacji*, w którym przywołuje kilka klasyfikacji wartości oraz omawia rolę wartości w procesie wychowania zwracając uwagę na potrzebę kierowania młodych ludzi w stronę wartości uniwersalnych. W podrozdziale *Sport w procesie wychowania* swoją uwagę dr Jolanta Kowalska skupia na edukacyjnych aspektach sportu analizując je głównie w kontekście aksjologicznym. Jak słusznie zauważa, aktywność sportowa wspomaga harmonijny rozwój człowieka, a z racji tego, że sport jest jednym z czynników wpływających na formowanie się osobowości a propagowanie przy jego udziale uniwersalnych wartości może służyć przeciwstawianiu się negatywnym skutkom zagrożeń współczesnego świata, powinien stanowić nieodłączną część wychowania. Kontynuując ten wątek, w kolejnym podrozdziale Habilitantka przedstawia neoolimpizm jako koncepcję wychowawczą przywołując zasady

olimpizmu Pierre'a de Coubertina oraz odwołujące się do nich i stanowiące zarazem teoretyczne zaplecze pedagogiki sportu, założenia edukacji olimpijskiej. Następnie Autorka przybliży ideę *fair play* analizując jej tradycje, założenia i możliwości wykorzystania jako naczelnej zasady etyki sportowej oraz jako wartości wychowawczej. Zagadnienia te odnosi następnie w podrozdziale 1.5 do problemów wychowawczych związanych z doświadczaniem przez młodych ludzi problemów wieku adolescencji. Wskazuje na normatywne dla tego okresu zachowania problemowe koncentrując się następnie na zachowaniach agresywnych i subkulturach młodzieżowych, by w końcowej części przedstawić, *nota bene* omawianą już przez Autorkę w kilku wcześniejszych publikacjach, charakterystykę subkultury kibiców piłkarskich. Teoretyczne przesłanki projektu edukacyjnego, na kanwie którego została oparta monografia, kończy podrozdział *Wybrane metody pracy z młodzieżą*. Został w nim zaprezentowany model działań wspierających rozwój młodzieży autorstwa Ewy Wysockiej oraz propozycja działań interwencyjnych Barbary Ostafińskiej-Molik będące, jak pisze Habilitantka, podstawą formułowania ram projektu edukacyjnego *Jestem fair*. Znajdujemy tu też charakterystykę metody projektów jako promowanej przez Autorkę aktywizującej praktyki wychowawczej. W końcowym fragmencie tej części monografii dr Jolanta Kowalska sygnalizuje potrzebę podejmowania działań profilaktycznych kierowanych do uczniów-kibiców (podrozdział 1.6.3) – co jednak dość zdumiewające w kontekście wcześniejszych wywodów w tekście, ujmuje to zagadnienie nie tylko niezwykle skrótowo, ale też nie wnosi do niego autorskich spostrzeżeń czy też propozycji..

Wartością tej części monografii jest niewątpliwie wyłożona przez Autorkę argumentacja za wykorzystaniem sportu - opartego na idei neoolimpizmu z jej podstawową zasadą *fair play* - jako narzędzia edukacji służącego propagowaniu wartości uniwersalnych, wspomaganie harmonijnego rozwoju i zapobieganiu zjawiska agresji i przemocy młodzieży w okresie adolescencji, jak również kształtowaniu pozytywnych postaw kibicowskich. W tej argumentacji zabrakło mi jednak tego, co jest oczekiwane w pracach na stopień naukowy: niewystarczająco pogłębiona została przez dr Jolantę Kowalską myśl autorska, Habilitantka ograniczyła się w zasadzie do referowania obecnych w literaturze przedmiotu koncepcji i poglądów. Szkoda, że w teoretycznej części monografii, która jest w pewnej mierze podsumowaniem wcześniejszych etapów naukowej refleksji dr Jolanty Kowalskiej nad problematyką wychowania przez sport, Autorka nie sięgnęła, poza nielicznymi wyjątkami, do literatury zagranicznej. Chcę też zauważyć, że wiele akapitów tekstu pokrywa się z fragmentami wcześniej opublikowanych artykułów - zabieg taki oceniam bardzo krytycznie. Czuję się też zobowiązana, by zwrócić uwagę na pojawiające się w tekście nieścisłości i wręcz

wątpliwe merytorycznie stwierdzenia Habilitantki. Na przykład, na s. 18 Autorka pisze, że [...] *wartości uniwersalne [...] nie są nabywane w procesie edukacji*, wzmiankuje we fragmencie dotyczącym znaczenia wartości w edukacji, iż [...] *dla edukacji podstawowe znaczenie mają wartości poznawcze* (s. 19), po czym podkreśla na następnej stronie, że najważniejszym zadaniem edukacji jest [...] *umacnianie zasad uniwersalnych* (s. 20). Nieporozumienie wynika tu z braku rozróżnienia zakresu znaczeniowego podstawowych pojęć pedagogicznych: pierwsze stwierdzenie przywoływane za Stanisławem Palką odnosi się przecież do wąskiego zakresu znaczeniowego pojęcia edukacji utożsamianego z kształceniem, zaś pozostałe dwa do zakresu szerokiego obejmującego wychowanie i kształcenie. Dużą niezręcznością jest odnoszone do niestabilnej dziś aksjologicznie rzeczywistości społecznej stwierdzenie Autorki, iż *Zagrożeniem wydają się między innymi tolerancja i permissywizm* (s. 21) – dopiero w następnym akapicie znajdujemy informację, że chodzi tu o tolerancję dla łamania zasad moralnych. Trudno mi też odczytać intencje Autorki w pojawiającym się dwukrotnie (!), na s. 21 oraz na s. 25 stwierdzeniu mówiącym, że *Formowanie postaw młodzieży przez szkołę dyktują także wymogi społeczne oraz interesy społeczne, gdyż to od postaw ludzi zależna jest jakość życia indywidualnego i zbiorowego* (s. 21).

Omówiony powyżej rozdział monografii stanowi niewątpliwie dobre teoretyczne wprowadzenie do projektu edukacyjnego, jednak uznanie, że zawarte w nim treści stanowią znaczący autorski wkład w rozwój teoretycznych podstaw pedagogiki sportu, jest w mojej opinii wątpliwe.

W rozdziale metodologicznym dr Jolanta Kowalska zaznacza, że ogólną koncepcję jej badań wyznaczyły *założenia i realizacja projektu edukacyjnego „Jestem fair” oraz ocena skuteczności podjętych działań* (s. 101), zaś *konstrukcja problematyki badawczej odpowiada strukturze zagadnień charakteryzujących [...] przebieg projektu* (s.129). Przedstawia kolejno:

- koncepcję badań, a w jej ramach przesłanki uzasadniające wybór przedmiotu badań wskazując na silne walory wychowawcze *fair play* jako głównej zasady olimpizmu oraz na lukę w badaniach dotyczących skuteczności działań edukacyjnych podejmowanych w obszarze kształtowania postaw wobec *fair play* w sporcie i w życiu codziennym, oraz uwarunkowania społeczne i środowiskowe projektu edukacyjnego związane z organizacją w Polsce mistrzostw Europy w piłce nożnej w roku 2012
- przedmiot i cel badań
- cel, założenia i działania edukacyjne projektu *Jestem fair*
- problematykę badawczą
- miary oceny skuteczności projektu *Jestem fair*

- metody, techniki i narzędzia badawcze
- sposób analizy danych
- charakterystykę uczestników projektu edukacyjnego *Jestem fair*, będących jednocześnie respondentami w projekcie badawczym: 1412 gimnazjalistów, wśród których 785 deklarowało kibicowanie klubowi sportowemu; 58 nauczycieli, spośród których 31 wzięło udział w badaniu służącemu ewaluacji wyników projektu oraz 10 studentów.

W mojej opinii, tak ustrukturowana kompozycja założeń metodologicznych jest niezwykle chaotyczna i poskutkowała pojawieniem się szeregu nieścisłości. Habilitantka pisze, że *jako autorka pracy występuje w podwójnej roli: jako autorka i realizatorka projektu edukacyjnego oraz jako badaczka* (s. 110). Niestety, dostrzegam szereg błędów metodologicznych, które świadczą o jej niewystarczających kompetencjach w tej drugiej roli. Wskażę tu na najistotniejsze:

- Nieprecyzyjnie określony został przedmiot badań: Autorka pisze, że jest nim jest projekt edukacyjny oparty na idei neoolimpizmu Pierre'a de Coubertina – w rzeczywistości nie bada projektu, tylko skuteczność podejmowanych w jego ramach działań edukacyjnych promujących zasadę *fair play* w sporcie i w życiu codziennym; za takim określeniem przedmiotu badań przemawia też podana na s. 110 informacja o celu badań mówiąca, iż *ogólnym celem opisanych badań jest ocena skuteczności podjętych działań edukacyjnych w ramach projektu „Jestem fair”*;
- Habilitantka operuje pojęciem zmiennej różnicującej (s. 129) oraz zmiennej zależnej (s. 132), jednak nigdzie nie znajdujemy informacji o zaprojektowanym układzie zmiennych; co więcej, wskazywanie na zmienną zależną bez wzmianki o tym, co stanowi w badaniach zmienną niezależną jest trudną do wytłumaczenia nieścisłością metodologiczną;
- Na s. 132 Autorka zamieszcza informację o zastosowaniu wskaźnika empirycznego zmiennej zależnej (wskaźnikiem tym jest zmiana postrzegania zasady *fair play*) nie definiując tej zmiennej;
- Na s. 145 (rozpoczynającej rozdział empiryczny monografii) znajdujemy informację o wskaźnikach skuteczności działań zastosowanych w projekcie, za które Autorka przyjmuje postrzeganie zasady *fair play* oraz deklarowane zachowania zgodne z zasadą *fair play* – o wskaźnikach tych nie wspomina jednak w ogóle w rozdziale metodologicznym; jest to zdumiewające wobec faktu, iż tak określone wskaźniki wpływają wręcz z treści dwóch pierwszych szczegółowych problemów badawczych;
- Jakkolwiek Autorka podaje, że zasadnicza część materiału empirycznego pochodzi z badań ilościowych (s. 133), to pisze też, że w swoich badaniach łączy ilościową i jakościową

orientację badawczą (s. 130); trudno się jednak doszukać w zaprezentowanych założeniach metodologicznych, jak też w analizach wyników badań, paradygmatu badań jakościowych, na którym miałyby być oparte zaprezentowane w pracy analizy;

- Trudno uznać za poprawny zamysł sformułowania szóstego i siódmego problemu szczegółowego – nie wiadomo bowiem, na jakiej podstawie można by ocenić, które z podjętych w projekcie edukacyjnym działań okazały się najbardziej wartościowe, a pytanie o ograniczenia i problemy, jakie wystąpiły w trakcie przeprowadzania działań edukacyjnych nie jest moim zdaniem problemem badawczym; warto też dodać, że zamieszczone na ss. 172-177 odpowiedzi na te pytania są w zasadzie subiektywną oceną Autorki projektu;
- W badaniach przeprowadzonych metodą sondażu diagnostycznego wykorzystano dwa narzędzia badawcze przeznaczone dla gimnazjalistów: kwestionariusz ankiety *Fair play w sporcie i życiu* oraz test sytuacyjny (obydwa autorstwa Zofii i Ryszarda Żukowskich). Opis kwestionariusza na s. 134 nie odpowiada jednak w pełni jego treści zamieszczonej w załączniku 2 – zgodnie z charakterystyką narzędzia składa się ono z 19 pytań, natomiast kwestionariusz ma ich 27. Wynika to być może z tego, że nie wszystkie pytania kwestionariusza mieszczą się w koncepcji projektu badawczego z racji faktu, iż kwestionariusz stanowił narzędzie ewaluacji projektu edukacyjnego – powinna się jednak o tym znaleźć jakaś wzmianka w rozdziale metodologicznym;
- Autorka pisząc o zastosowanej metodzie sondażu stwierdza: *Pytaniom sondażowym przypisano zadanie bezpośrednio związane z celem praktycznym badań* (s. 133) – trudno mi doszukać się w tym stwierdzeniu związku z zasadami metodologii badań społecznych.

Zasadnicza moja wątpliwość wiąże się też z przyjętym przez Habilitantkę założeniem koncepcyjnym, zgodnie z którym po kilku miesiącach realizacji działań projektu edukacyjnego można oczekiwać zmian w świadomości uczniów i deklarowanych przez nich zachowaniach. Wątpliwość moja jest tym większa, że lista wymienionych rodzajów aktywności uczniów w pierwszej edycji projektu (s. 118-120) nie wydaje się zbyt obszerna. Co więcej, jak podaje Autorka, analiza danych zebranych w ramach wywiadów, swobodnych wypowiedzi, sprawozdań, dokumentacji projektu i notatek z obserwacji uczestniczącej (s. 136) obejmowała materiały pochodzące z wszystkich edycji projektu prowadzonego w latach 2011-2015, a przecież w kolejnych edycjach nie tylko zmieniały się formy podejmowanych działań ale także malała liczba tych działań.

Rozdział trzeci monografii poświęcony został analizie i interpretacji zebranego w ramach projektu edukacyjnego materiału badawczego, zgodnie z koncepcją projektu

badawczego. Autorka zaprezentowała statystycznie istotne wyniki analiz ilościowych, które wskazują na pozytywne, choć w wielu aspektach ledwie zauważalne, zmiany w świadomości i deklarowanych zachowaniach gimnazjalistów w obszarach związanych z przestrzeganiem zasady *fair play* w sporcie i życiu codziennym. Wydaje się więc, że cele realizowanego w 2011 roku projektu edukacyjnego zostały osiągnięte, choć nieco dziwi w tym kontekście wynik wskazujący na ujawniony po realizacji projektu wzrost znaczenia rodziców jako źródła wiedzy o *fair play* (z 11,3% w I pomiarze do 17,3% w II pomiarze) a w przypadku nauczycieli wychowania fizycznego – znaczący spadek z 47,7% w I pomiarze do 39,3% w II pomiarze. W podsumowaniu i dyskusji wyników zabrakło mi szerszego ustosunkowania się Habilitantki do tej kwestii. Pragnę również krytycznie ustosunkować się do sposobu graficznej ilustracji danych w tabelach zamieszczonych w załączniku 1, które są w mojej opinii mało czytelne. W części poświęconej implikacjom i rekomendacjom dla praktyki pedagogicznej dr Jolanta Kowalska prezentuje zmodyfikowany model działań wspierających wychowanie młodzieży z wykorzystaniem neoolimpizmu jako źródła wartości w projektach edukacyjnych. Można by oczekiwać, że model ten uczyni Habilitantka punktem odniesienia dla wyników prowadzonych analiz – niestety, załączony na s. 185 schemat modelu nie został szerzej opisany ani też poddany głębszej interpretacji. W zestawieniu z wcześniej wskazanymi uwagami krytycznymi do ocenianej monografii pozwala mi to na stwierdzenie, że przedłożone przez Panią dr Jolantę Kowalską osiągnięcie naukowe nie stanowi znacznego wkładu w rozwój dyscypliny pedagogika.

Konkluzja

Na podstawie przedłożonej dokumentacji stwierdzam, że Pani dr Jolanta Elżbieta Kowalska jest wybitną propagatorką idei wychowania przez sport. Wysoko oceniam jej zaangażowanie w działalność edukacyjną i popularyzującą naukę adresowaną do młodzieży, nauczycieli i przedstawicieli świata sportu. W mojej opinii jednak aktywność naukowa Habilitantki nie lokuje się na wysokim poziomie, na co wskazują między innymi znaczące niedostatki jej warsztatu metodologicznego, ograniczanie się w większości publikowanych tekstów do referowania poglądów innych autorów z pomijaniem ich własnej interpretacji oraz słabe rozeznanie w literaturze zagranicznej. Trudny do oszacowania jest autorski wkład Habilitantki w przedłożone do oceny teksty wieloautorskie. Aczkolwiek przedstawiony do oceny dorobek naukowy spełnia kryteria wskazane w art. 219 ust. 1 pkt 3 Ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* z dnia 20 lipca 2018 roku, to wyeksplikowane w niniejszej recenzji uwagi

dotyczące przedłożonego zgodnie z wymogami art. 219 ust. 1 pkt 2 wspomnianej Ustawy osiągnięcia naukowego, jakim jest monografia *Znaczenie edukacyjne projektu „Jestem fair” opartego na idei neoolimpizmu* (2020), pozwalają mi twierdzić, że nie wnosi ono znacznego wkładu w rozwój dyscypliny pedagogika. W związku z powyższym **nie popieram wniosku** o nadanie Pani dr Jolancie Elżbiecie Kowalskiej stopnia doktora habilitowanego w dyscyplinie pedagogika.

A handwritten signature in blue ink, appearing to read "Jolanta Kowalska". The signature is fluid and cursive, with a prominent flourish at the end.

Kraków, 26.07.2021